

Oponentský posudek bakalářské práce:

Simona VÁCHOVÁ, *Album amicorum Nikodéma Vostárka z Vacetína.*

Filosofická fakulta University Karlovy, Katedra pomocných věd historických a archivního studia, Příbram 2024, 77 stran.

Raně novověké památníky neboli *alba amicorum* patří mezi zajímavé a cenné prameny, proto je potěšující, že si Simona Váchová vybrala za téma své bakalářské práce památník Nikodéma Vostárka z Vacetína, nacházející se ve sbírkách Knihovny Národního muzea, který mezi rukopisy z českých sbírek zaujímá specifické místo. Tím však, upřímně řečeno, potěšení z této práce končí.

Bakalářská práce sestává z pěti kapitol, doplněných úvodem a závěrem. Velmi stručná úvodní kapitola nazvaná „Úvod a literatura“ (s. 7) ovšem obsahuje kromě představení cílů práce zmínku o pouhých třech titulech, což vzhledem k bohatství památníkové literatury není právě dostačující; česká literatura sice zdaleka není tak početná jako zahraniční, přesto by bylo možné uvést ještě některé další práce (kromě autorky posudku zejména Z. Hojdy či A. Kostlána, ale i starší tituly). Studentka bohužel ani blíže neobjasňuje strukturu své práce a svůj přístup. O mnoho obsáhlejší není ani další kapitola, věnovaná „historii památníku“ (s. 8–9), přesněji řečeno jeho provenienci. (K informacím o Č. Zíbrtovi si dovoluji upozornit na nesprávnou citaci zdroje v pozn. 13 a 14 – příslušná studie se sice nachází v citovaném sborníku připraveném k vydání D. Blümlovou, ale není uveden ani její název, ani autorka; tyto záležitosti by ovšem měly být v bakalářské práci zvládnuty zcela bezpečně.)

Další kapitola bakalářské práce (s. 10–13) se zaměřuje na knihtisk v Hradci Králové, přesněji řečeno na tiskaře Jana Arnolta, u něhož si Nikodém Vostárek nechal (podle informace na s. 10, resp. údaje na titulní straně památníku, na niž ovšem není uveden odkaz) vytisknout listy opatřené ozdobným rámem, které následně začal používat pro památníkové účely; autorka přitom představuje i Arnoltovy předchůdce a nástupce, tedy syna a vnuky, i když ti již se zkoumaným památníkem neměli nic společného. Poté následuje „Popis památníku“ (s. 14–17), který vedle vnějšího popisu přináší skrovný popis obsahu, v němž autorka velmi stručně sleduje zachycené lokality, časový rozsah záznamů, jejich počet a frekvenci, změnu majitelů i zastoupení jazyků a dedikace (vše bohužel bez dalších odkazů), poněkud nezvykle uvádí nejen procento prázdných folií, ale i zastoupení stran orientovaných na výšku a na šířku, zato další texty (opis rumburské pamětní knihy, recept na inkoust či „opis nějakého nápisu či náhrobku“) jsou pouze zmíněny (s. 16), aniž by byl opět uveden alespoň odkaz na konkrétní folia, takže zájemci nezbyvá, než aby hledal sám. (Odkaz chybí i u Zíbrtova odkazu na Světovou knihovnu na s. 14, i když autorka dále příslušnou citaci uvádí a odkazuje na ni.) Pokud jde o původního majitele, tj. Nikodéma Vostárka z Vacetína, pak informace o tom, že „památník s přestávkami používal [od roku 1620] až do roku 1764 [!], kdy je mu věnován poslední zápis“ (s. 15) logicky neobstojí – autorka přitom bohužel rovněž nepřináší odkaz na příslušný záznam, takže je nutno jej opět hledat, aby se ukázalo, že se jedná o překlep a zmíněný záznam je o sto let starší (fol. 60r); to se sice může stát, ale bohužel to příliš nesvědčí o studentčině pečlivosti. Samostatné podkapitoly, či spíše odstavce, jsou věnovány vnitřní výzdobě (s. 16–17) a fyzickému stavu památníku (s. 17), kde autorka připomíná převazbu provedenou v minulosti. (Zatímco dva „ukazatelé“, které uvádí, jsou zcela legitimní, jen je škoda, že nejsou uvedeny odkazy na nějaký příklad, třetí – že si „Nikodém Vostárek z Vacetína dal záležet na předtištění památníku,

pravděpodobně by si tedy i dal záležet na působivější vazbě, než je obyčejný karton potažený papírem“ – nepovažuji za zcela přesvědčivý; vazby památníků sice bývají velmi zdobné, existují však i rukopisy, které mají vazbu velmi obyčejnou, např. kvůli tomu, že se jinou nepodařilo z různých důvodů realizovat.) Lze jen zalitovat, že u „vnitřní výzdoby“ se autorka spokojila pouze s velmi stručným souhrnným popisem tištěných rámců, které přitom představují právě výrazné specifikum Vostárkova památníku (a které autorka záslužně – díky *Encyklopedii knihy* P. Voita – odlišila od dosud tradovaných bordur) a popisem vlepené podobizny Pavla Michny z Vacínova na přídeští, ale nepodala souhrnnější charakteristiku erbů a dalších ilustrací. Věnuje jim sice prostor v rámci edice (především ilustracím, erby jsou pouze popsány, nikoli určeny), ale další informace chybějí, i když vzhledem k jejich počtu (12 erbů a 14 ilustrací) by to nemělo být příliš zatěžující. Právě celkový pohled na tyto prvky také může pomoci odhalit či odhadnout, zda ilustrace nemohou pocházet od stejných autorů, zda netvoří nějaký tematický celek (jehož vznik mohl zadat sám autor památníku), jak se liší v průběhu doby (signifikantní tak je např. kresba na s. 61), apod.

Vlastní jádro bakalářské práce S. Váchové ovšem představuje edice celého památníku (s. 19–63), doplněná stručnou ediční poznámkou (s. 18). Autorka vycházela z edičních zásad Ivana Šťovíčka a kolektivu, přesto však některé přístupy překvapí – především informace o tom, že „zápisy v češtině jsou transkribovány s ponecháním hláskového kolísání“ (čímž je míněno ponechání zejména kvantity hlásek podle originálu, odlišné od současného úzu – autorka bohužel neuvádí příklady, jedná se např. o slova „*měsice*“ – tj. „*měsíce*“, „*šťěstí*“ – „*šťěstí*“, „*přatel*“ – „*přátel*“), nebo to, že je v edici uplatněno grafické odlišení slov psaných humanistickou kurzívou či polokurzívou. Obojí přitom nepůsobí právě profesionálně.

Vlastní edice je oproti samotnému textu bakalářské práce (který zahrnuje i ze Závěrem pouhých třináct [!] stran, navíc ne vždy úplných) několikanásobně rozsáhlejší, její zpracování však budí rozpaky. Především se nabízí otázka, proč se pro ni studentka rozhodla, jestliže evidentně nemá dostatek zkušeností s tímto typem odborné práce, zvláště v případě tak rozsáhlého a zejména speciálního textu, jaký památníky nepochybně představují – a jejich edice *in extenso* nezpracovávají ani mnohem erudovanější odborníci. Důvody lze hledat jak v obtížné a mnohdy nejednoznačné čitelnosti záznamů (zvláště při použití různých jazyků, především hebrejštiny či řečtiny, navíc nezřídka s chybami), tak v jejich stereotypně se opakujících formulacích, v používání různých nesnadno reprodukovatelných značek, v nepřehlednosti „plné“ edice a nemožnosti zachytit ani v rámci ní různé důležité nuance (mezi něž ovšem zrovna nepatří orientace stránky na výšku či šířku), či prostě jen v rozsahu, který by taková edice zahrnovala (stejně jako v tomto případě). Většinou jsou tudíž připravovány edice, které volí formu různě typizovaných zkrácených záznamů (k tomu i můj článek o zpřístupňování památníků v SAP 2018, který bohužel studentka rovněž neuvádí, stejně jako studie např. A. Kostlána, jež právě edice v podobě zkrácených záznamů přináší), nezbytným předpokladem je ovšem v takovém případě detailní popis památníku, jednotlivých záznamů a zapisovatelů a další práce se zjištěnými (mnohdy velmi speciálními) informacemi. I v tomto případě jednoduše neplatí, že by edice byla „prostým přepisem“, který nevyžaduje další detailní promýšlení a zpracování či dopracování.

Právě nezkušenost S. Váchové s ediční prací i se specifiky raně novověkých památníků se v její edici (či spíše v pokusu o ni) odráží velmi výrazně: na první pohled je zřejmé velké množství nepřčetných či neúplně přečtených slov (zvláště u textů psaných česky – např. fol.

26r, 39r), řada slov je přečtena nesprávně (jen namátkou např. fol. 5r: „*ungerß[?]*“ místo „*ungwiß*“ – a před hranatou závorkou musí být mezera, což autorka důsledně ignoruje; fol. 8v: „*Tergieß (mein nicht)*“ – správně „*Vergieß*“, přitom na konci téže básně jsou daná slova přepsána správně; fol. 14r: „*Iumor*“ místo „*Junior*“; fol. 22v: „*Condionator*“ místo „*Concionator*“; fol. 104r: „*Hac panca*“ místo „*Hac pauca*“; fol. 112v: „*dileico[?] amica*“ místo „*dilecto amico*“ atd. – uvádím jen zjevné chyby, památník není přístupný digitálně a správné znění některých výrazů lze proto jen obtížně domýšlet); někdy přitom jde o známé či poměrně snadno dohledatelné citáty (např. „*Per angusta ad augusta*“ na fol. 104r – lze najít např. v knize *Moudrost věků*; jiné citáty jsou uvedeny i v knize *Památníky aneb štambuchy*). Ty ostatně nejsou určeny ani v případě biblických citátů (např. citát z Listu sv. Pavla Efezským na fol. 33v). Bohužel nejsou správně rozvedeny ani různé zkratky (zejména koncovky *-us*, např. na fol. 4v, ale i poměrně známé výrazy jako např. „*Not. Pub.*“ na fol. 5av = „*Not[arius] Pub[licus]*“, nebo koncovka ve slově „*Chrudimen[is]*“ na fol. 60r), chybí upozornění na iniciálové záznamy (např. slovo „*T.A.N.D.E.M.*“ – fol. 4v, viz *Památníky aneb štambuchy*, s. 278), bez vysvětlení zůstala také informace o dvojí dataci, tj. použití datace podle gregoriánského i juliánského kalendáře (fol. 18r), na s. 40/41 (fol. 42v) není doplněn převod na dnešní datum („*A[nn]o 1560. Am montage nach Peter und Paul*“, zato je uvedena informace „*Pismena rozpita – kaňka.*“). Nemalý problém představují texty psané hebrejsky či řecky, i když jich není velký počet a k hebrejským záznamům jsou připojeny reprodukce.

Právě reprodukce (spíše než „obrázky“) některých záznamů tvoří obsah připojených příloh (s. i–vii), stejně jako tabulky zachycující chronologicky řazené zápisy (s. viii–xi), které lze považovat za jeden z největších přínosů práce, byť sporných, protože jsou bohužel poznamenány jak nejasným či nepřesným čtením, tak nepřesnými údaji jmennými (např. Albert Štastný na fol. 107r je nepochybně neúplné jméno), časovými (např. zmíněná dvojí datace na fol. 18r není vůbec uvedena), místními („*Iumor*“ na fol. 14r není lokalita – viz výše) či týkajícími se povolání (např. Simeon Větrovský na fol. 32v nebyl „*bonete recordationis*“, což je zkomolenina obvyklé věnovací formule, viz *Památníky aneb štambuchy*, s. 256; ke kapitánovi na fol. 18r byla přidána část jména). Alespoň k některým osobám by přitom bylo možné dohledat další informace (přinejmenším k příslušníkům rodu Dohalských z Dohalic v *Ottově slovníku naučném*), což by přispělo k detailnějšímu poznání památníku a jeho majitele. Je možno jen zalitovat, že se autorka namísto edice (pracné a současně problematické – je otázkou, zda má význam např. plně respektovat rozdělení textu na rádcích nebo nějakou ilustraci) nezaměřila právě na zpracování těchto skutečností a nevěnovala větší pozornost zapisovatelům, jednotlivým typům zápisů (citáty, sentence, ilustrace, erby) a časovým rovinám památníku (a tím i proměně majitelů a zápisů) – a samostatně dalším záznamům, tj. již zmíněnému opisu rumburské pamětní knihy, receptu na inkoust či dětské kresbě, které dokládají další využití rukopisu, jež nebylo výjimkou (viz *Památníky aneb štambuchy*, s. 235an).

Ve výčtu nedostatků v edici by bylo možno pokračovat, kromě toho se však i v textu práce bohužel vyskytují chyby v interpunkci, překlepy, vybočení z vazby i různé další stylistické nedostatky (mj. střídání minulého a přítomného času při líčení minulosti, zvláště ve 2. kapitole), autorka důsledně používá nesprávný tvar „*kralovehradecký*“ (namísto „*královéhradecký*“) – a to dokonce i v citaci práce Josefa (v práci nesprávně Jana) Johanidese (přestože na tuto chybu upozorňuje i textový editor...). Absence mnoha odkazů či nesprávná citace v pozn. 13 a 14 (a stejně tak v seznamu literatury) již byly zmíněny, někdy je nesprávně

užito odkazu „Tamtéž“ (pozn. 53, naopak není použito u pozn. 14), v seznamu literatury je jednotlivě uvedeno všech sedm využitých hesel z knihy P. Voita. Stručný závěr práce (s. 64) obsahuje jen shrnutí základních skutečností a rovněž informaci, že pramen není možné „použít k výzkumu raně novověkého cestování“; to však není zdaleka jediný přínos památníků (mj. existují i památníky žen nebo vysoce postavených aristokratů, které rovněž obvykle neobsahují údaje o lokalitách, nebo jen jejich malý počet).

Bakalářská práce Simony Váchové tak bohužel představuje nepříliš úspěšný pokus o zpracování zajímavého rukopisu, který sice doporučuji k obhajobě, ale vzhledem k uvedeným nedostatkům nemohu ke své lítosti navrhnout lepší hodnocení než **dobře**.

Při obhajobě prosím zodpovědět následující otázky:

1. Jaké motivy se objevují v tištěných rámech památníku? Nakolik se opakují? Lze se pokusit o nějakou typologii?
2. Lze na základě paleografické analýzy alespoň přibližně určit, kdy byl zapsán „opis nápisu nebo náhrobku“ na fol. 17r?

V Praze dne 26. srpna 2024

Prof. PhDr. Marie Ryantová, CSc.